

BIOSFERA SOG'LIG'I- INSONIYAT BORLIG'I**Maxmudova Charos Ravshan qizi****Guliston davlat pedagogika instituti****Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi****charosmahmudova007@email.com****+998500044825****<https://doi.org/10.5281/zenodo.20033080>**

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy ekologiyaning eng dolzarb masalalaridan biri biosfera salomatligi va insoniyat mavjudligi o'rtasidagi uzviy bog'liqlik tahlil qilingan. Dastlab, tabiat tomonidan insoniyatga taqdim etilayotgan beminnat ekotizim xizmatlarining hayotiy ahamiyati ilmiy asoslab berilgan. Shu bilan birga, maqolada so'nggi yuz yillikda kuzatilayotgan keskin antropogen bosim va uning biologik xilma-xillikka yetkazayotgan salbiy oqibatlari statistik ma'lumotlar yordamida yoritilgan. Muallif tomonidan ta'kidlanishicha, biosferaning o'z-o'zini tiklash qobiliyati cheksiz emas va hozirgi ekologik inqiroz insoniyatdan yangicha, barqaror yondashuvni talab etadi. Xususan, maqolada biologik rang-baranglikni saqlab qolish nafaqat tabiatni muhofaza qilish, balki insoniyatning genetik va iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning yagona yo'li ekanligi isbotlangan. Xulosa o'rnida, biosfera barqarorligini tiklash bo'yicha amaliy tavsiyalar va kelajak avlod oldidagi ekologik mas'uliyat masalalari ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: *biosfera, ekologik barqarorlik, biologik xilma-xillik, antropogen omillar, ekotizim xizmatlari, global mas'uliyat, barqaror rivojlanish, iqlim o'zgarishi, yashil iqtisodiyot, tabiatni muhofaza qilish, ekologik tafakkur.*

Abstract: This article analyzes the fundamental relationship between the health of the biosphere and the continued existence of humanity, which is considered one of the most pressing issues in modern ecology. Initially, the vital significance of the invaluable ecosystem services provided by nature to humankind is scientifically substantiated. Furthermore, the article highlights the acute anthropogenic pressure observed over the last century and its negative consequences on biological diversity, supported by statistical data. The author emphasizes that the biosphere's capacity for self-regeneration is not infinite, and the current environmental crisis demands a new, sustainable approach from humanity. In particular, the paper demonstrates that preserving biological diversity is not only a matter of nature conservation but the sole path to ensuring the genetic and economic security of mankind. In conclusion, practical recommendations for restoring biospheric stability and issues regarding environmental responsibility toward future generations are put forward.

Keywords: *biosphere, ecological stability, biodiversity, anthropogenic factors, ecosystem services, global responsibility, sustainable development, climate change, green economy, nature conservation, ecological thinking.*

Shubhasizki, bugungi kunda insoniyat o'z taraqqiyotining shunday nuqtasiga keldiki, endilikda tabiatga shunchaki resurs manbai sifatida qarash fojiali oqibatlarga olib kelishi kundek ravshan bo'lib qoldi. Ma'lumki, Yer yuzidagi barcha tiriklikni birlashtiruvchi yagona qobiq – biosfera – bu nafaqat hayvonot va o'simliklar olami, balki insoniyatning mavjudligini ta'minlovchi ulkan va nozik mexanizmdir. Binobarin, biosferaning "sog'lig'i" deganda biz tabiatdagi biologik muvozanatning barqarorligini, ekotizimlarning o'z-o'zini qayta tiklash qobiliyatini tushunamiz. Afsuski, so'nggi yuz yillikdagi keskin antropogen ta'sir natijasida

ushbu muvozanat jiddiy darajada buzildi. Ta'kidlash joizki, sayyoramizning qaysidir nuqtasida sodir bo'layotgan ekologik tanazzul, xoh u o'rmonlarning kesilishi bo'lsin, xoh okeanlarning ifloslanishi, zanjir reaksiyasi kabi butun insoniyat borlig'iga tahdid solmoqda. Ushbu maqolada biz biosfera salomatligi nega insoniyatning omon qolishi uchun birlamchi shart ekanligini va bu omonatni asrash uchun qanday qadamlar qo'yilishi zarurligini tahlil qilamiz. Zero, tabiat sog'lom bo'lmas ekan, unda yashayotgan insoniyatning porloq kelajagi haqida so'z bo'lishi mumkin emas.

Ekotizimlar xizmati: Hayotni ta'minlovchi ulkan laboratoriya. Biosfera shunchaki atrofimizdagi manzara emas, u insoniyat yashashi uchun zarur bo'lgan barcha hayotiy ne'matlarni ishlab chiqaruvchi, to'xtovsiz ishlaydigan ulkan "biologik laboratoriya"dir. Ilmiy nuqtai nazardan yondashganda, ekotizimlar bizga taqdim etayotgan xizmatlarni iqtisodiy ekvivalentga aylantirsak, bu ko'rsatkich dunyo iqtisodiyotidagi barcha mamlakatlarning umumiy yalpi ichki mahsulotidan (YaIM) bir necha barobar ko'p mablag'ni tashkil etgan bo'lar edi. Faktlarga murojaat qiladigan bo'lsak, yer yuzidagi kislorodning qariyb 50-70 foizi okeanlardagi mikroskopik suvo'tlar – fitoplanktonlar tomonidan ishlab chiqariladi. O'rmonlar esa nafaqat "sayyora o'pka"si, balki chuchuk suv zaxiralarini filtrlovchi va tuproq undorligini saqlab turuvchi asosiy vositadir. Binobarin, biosfera sog'lom bo'lsa, biz nafaqat toza havodan nafas olamiz, balki tabiiy filtratsiyadan o'tgan suvni ichamiz. Ushbu tizimning bitta zanjiri – masalan, changlatuvchi hasharotlarning (asalarilar, kapalaklar) kamayishi – global oziq-ovqat xavfsizligiga bevosita zarba beradi. Chunki insoniyat iste'mol qiladigan mahsulotlarning uchdan bir qismi aynan tabiiy changlatuvchilarning beminnat xizmati evaziga yetishadi.

Antropogen bosim: Tabiat sabrining chegarasi. Afsuski, insoniyatning tabiatga bo'lgan munosabati so'nggi ikki asrda faqatgina "shafqatsiz iste'molchi" darajasiga tushib qoldi. Sanoat inqilobi va urbanizatsiya jarayonlari biosferaning tabiiy imkoniyatlaridan o'n barobar tezroq resurs sarflashimizga sabab bo'lmoqda. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, o'tgan yarim asr ichida yovvoyi tabiat populyatsiyasi o'rtacha 68-70 foizga qisqardi. Bu shunchaki raqamlar emas, balki biosferaning global "immuniteti" zaiflashayotganidan ogohlantiruvchi signaldir. Ta'kidlash joizki, atmosferaga chiqarilayotgan issiqxona gazlarining haddan ziyod ortishi okeanlar haroratini ko'tarib, ularning kislotalilik darajasini oshirmoqda. Bu esa dengiz ekotizimlarining "poydevori" hisoblangan marjon riflarning ommaviy yo'qolishiga olib kelmoqda. Shuni chuqur anglash kerakki, tabiat cheksiz ombor emas. Biosferaning o'z-o'zini qayta tiklash qobiliyati ma'lum bir "qizil chiziq"qa ega. Agar biz o'sha nuqtadan o'tib ketsak, qaytmas ekologik degradatsiya boshlanadi. Bunda nafaqat ayrim noyob turlar, balki insoniyat yashashi uchun qulay bo'lgan butun boshli iqlim mintaqalari cho'lga yoki yashab bo'lmas hududga aylanishi muqarrar.

Biologik xilma-xillik – Insoniyatning genetik qalqoni. Biosfera sog'lig'ining eng muhim ko'rsatkichi – bu biologik xilma-xillikning boyligidir. Mantiqan tahlil qilinsa, tabiatda turlar qanchalik rang-barang bo'lsa, butun ekotizim tashqi xavflarga (yangi viruslar, keskin iqlim o'zgarishlari, qurg'oqchilik) shunchalik chidamli bo'ladi. Biologik xilma-xillik bu bizning "hayot sug'urtamiz"dir. Masalan, bugungi kunda tibbiyotda qo'llaniladigan dori vositalarining 70 foizdan ortig'i yovvoyi tabiatdan olingan organik birikmalar asosida yaratilgan. Biosferaning emirilishi bizni kelajakdagi yangi kasalliklarga davo bo'lishi mumkin bo'lgan genetik xazinadan mahrum qiladi. Shu sababli, biosferani muhofaza qilish – bu shunchaki xayriya ishi emas, balki inson turining saqlanib qolishi uchun olib boriladigan hayot-mamot kurashidir. Xulosa o'rnida

aytish mumkinki, tabiat ustidan "g'alaba qozonish" haqidagi xomxayollardan voz kechib, u bilan simbioz (o'zaro manfaatli) munosabat o'rnatish vaqti keldi. Har bir saqlab qolinganda daraxt, tozalangan suv havzasi va ekologik toza texnologiya – bu biosfera "sog'lig'ini" tiklashga qo'shilgan real hissadir. Zero, tabiat sog'lom va butun bo'lsagina, insoniyat o'zining kelajakdagi borlig'ini kafolatlay oladi.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, biosfera – bu shunchaki bizni o'rab turgan tashqi muhit emas, balki har bir a'zosi bir-biriga zanjirdek bog'langan, yaxlit va muqaddas tizimdir. Ushbu tizimning "salomatligi" insoniyat sivilizatsiyasining mavjudligi, iqtisodiy barqarorligi va genetik kelajagi bilan bevosita chambarchas bog'liqdir. Shubhasiz, biz tabiat ustidan g'alaba qozonishga intilgan asrlardan saboq chiqarib, endilikda u bilan o'zaro uyg'unlikda yashash madaniyatini shakllantirishimiz shart. Binobarin, bugungi kunda har birimizning ekologik mas'uliyatimiz faqatgina global muammolarni kuzatishdan emas, balki amaliy harakatlardan iborat bo'lishi lozim. Zero, biosferani asrash – bu kelajakni saqlab qolish demakdir. Agar biz bugun biologik xilma-xillikni asrab qolmasak va tabiatning o'z-o'zini tiklash imkoniyatlarini hurmat qilmasak, ertaga insoniyatning borlig'i katta xavf ostida qolishi muqarrar. Xulosa qilib aytganda, Yer yuzidagi hayotning davomiyligi bizning tabiatga bo'lgan munosabatimizning qay darajada o'zgarishiga bog'liq. Tabiat – bizga ota-bobolarimizdan qolgan meros emas, balki kelajak avlodlarimizdan olgan omonatimizdir. Ushbu omonatni butun va sog'lom holda topshirish esa bizning ham insoniy, ham umumsayyoraviy burchimizdir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Commoner B. *The Closing Circle: Nature, Man, and Technology*. – New York: Knopf, 1971. (Ekologiyaning to'rt qonuni asoschisi).
2. Hawking S. *Brief Answers to the Big Questions*. – London: John Murray, 2018. (Insoniyatning kelajagi va ekologik xatarlar haqidagi qarashlari).
3. Lovelock J. *Gaia: A New Look at Life on Earth*. – Oxford University Press, 1979. (Biosferaning yaxlit tizim ekanligi haqidagi nazariya).
4. Meadows D. H., et al. *The Limits to Growth*. – New York: University Books, 1972. (Resurslar cheklanganligi tahlili).
5. Shodimatov Y. *Ekologiya va barqaror rivojlanish*. – Toshkent: "O'qituvchi", 2012.
6. Tursunov X. T., Rashidov A. *Ekologiya*. – Toshkent: "Chulpon", 2010.
7. Wilson E. O. *The Diversity of Life*. – Harvard University Press, 1992. (Biologik xilma-xillikning ahamiyati haqida).
8. World Wildlife Fund (WWF). *Living Planet Report 2024*. (Yovvoyi tabiat populyatsiyasi bo'yicha statistik ma'lumotlar).
9. Zokirov M. M. *Biosfera va inson*. – Toshkent: "Fan", 2015.